

Reactie op concept strafbaarstelling evidente vormen van kinderkoop

's-Hertogenbosch, 17 juli 2020

Fiom werkt vanuit de visie dat elk mens recht heeft op toegang tot informatie over zijn of haar afstamming en ontstaansgeschiedenis. Wat betreft draagmoederschap zijn we tegen elke vorm van uitbuiting, misbruik of winstbejag. Het is in strijd met de menselijke waardigheid van het kind om behandeld te worden als handelswaar. We onderschrijven daarom het belang van een afzonderlijke strafbaarstelling van kinderkoop, ter bescherming van de belangen van het kind en van de (beoogde) draagmoeder of ouder(s)/verantwoordelijke voor het kind. De verwachting is dat de strafbaarstelling een normerende en daarmee preventieve werking zal hebben. De bepaling betreft draagmoederschap en adoptie maar ook andere manieren van het overlaten van de verzorging van een kind aan een ander. Met het strafbaar stellen van het aanbieden, vragen en aannemen van voordeel om iemand te bewegen om draagmoeder te worden of zijn kind af te staan wordt een grens gesteld. De uitwerking voor de praktijk blijft lastig.

Financiële vergoeding

Op dit moment is er geen wettelijke regeling voor draagmoederschap en dat brengt risico's met zich mee, zowel voor het kind, de wensouders en de draagmoeder. Een belangrijk aspect daarbij is de betaling aan de draagmoeder. Commercieel draagmoederschap is verboden. De grens tussen wanneer er sprake is van 'een vergoeding' en wanneer van 'commercie', is nu niet helder omdat er geen norm is gesteld. In 2015 is in de Tweede Kamer gesproken over strafrechtelijke bepalingen ten aanzien van draagmoederschap. De toenmalige staatssecretaris V&J gaf toen aan dat het belangrijk is om eerst de normstelling duidelijk te hebben. Daarna kan worden bepaald welke handelingen niet toelaatbaar zijn. De normstelling in het conceptvoorstel is mede gebaseerd op het rapport van de Staatscommissie. Over een financiële vergoeding adviseerde de Staatscommissie het volgende. De noodzakelijke kosten die de draagmoeder in verband met het draagmoederschapstraject moet maken, zullen door de wensouders moeten worden vergoed (medische, evt. zorgkosten, reiskosten, kleedgeld, verzekeringskosten, aantoonbaar gederfde inkomsten). Daarnaast achtte de Staatscommissie een algemene vergoeding redelijk van € 500,- bruto per maand. We zouden graag de overwegingen horen op grond waarvan de mogelijkheid van een algemene vergoeding niet is overgenomen in dit conceptvoorstel.

Wettekst

In het wetsartikel 151d wordt steeds gesproken over 'een gift of belofte' dan wel 'een dienst'. Deze omschrijving kan leiden tot onduidelijkheid. In de MvT wordt duidelijker omschreven dat hiermee bedoeld wordt 'een financieel of enig ander betekenisvol voordeel'. In die mate dat dit leidt tot een oneigenlijke beïnvloeding en doorslaggevend kan zijn. We stellen voor om de omschrijving 'betekenisvol' ook op te nemen in de wettekst. In de MvT staat op p.2: 'Beïnvloeding kan ook een rol spelen in andere situaties waarin betalingen worden verricht voor het vervullen van een kindervens met behulp van een ander, zoals bij adoptie'. De term 'adoptie' is hier niet passend omdat adoptie in principe legaal is en omgeven door wet- en regelgeving. Een passende term is hier wellicht 'illegale opnemings'.

Buitenlands draagmoederschap

In onze eerdere reactie op het conceptwetsvoorstel Kind, draagmoederschap en afstamming, spraken we onze zorg uit over draagmoederschap in het buitenland. We stelden dat dit vormen aanneemt waar Fiom niet achter staat. We vroegen ons af hoe handhaving van een verbod op commercieel draagmoederschap en strafbaarstelling van kinderhandel bij buitenlands draagmoederschap gewaarborgd kan worden. Al zijn in Nederland beleidsmatig de zaken goed op orde, dan nog is het moeilijk te controleren of de uit het buitenland afkomstige informatie klopt. In verschillende landen is de positie van de draagmoeder volstrekt onvoldoende beschermd, is het onderscheid tussen draagmoederschap en kinderkoop niet scherp te maken. Het conceptvoorstel neemt deze zorgen niet weg.

In dit concept voor de strafbaarstelling van kinderkoop is het uitgangspunt dat betalingen alleen mogen dienen ter vergoeding van de daadwerkelijke kosten. Van wensouders wordt verwacht dat zij, in het buitenland, weten voor welk doel de betalingen die zij doen precies dienen. En dat zij nagaan of de vergoeding inderdaad een redelijke vergoeding is voor de kosten waar het om gaat. Ook indien gebruik is gemaakt van een tussenpersoon. Veel nadruk wordt zo gelegd op de verantwoordelijkheid van en nader onderzoek door de wensouders. Het lijkt ons voor wensouders ingewikkeld en wellicht onmogelijk om door eigen onderzoek goed zicht te krijgen op lokale maatstaven voor kosten, levensstandaard, wet- en regelgeving. Dit lijkt ons niet realistisch.

Draagmoederschapsovereenkomsten worden dikwijls gesloten tussen wensouders en een bemiddelende instantie en niet rechtstreeks met de draagmoeder. De kosten die in rekening worden gebracht door de commerciële agencies, zijn door ouders moeilijk op juistheid te controleren. We moeten ons afvragen in hoeverre er al sprake is van kinderkoop, bij gebruik van commerciële bemiddelaars in het buitenland. Wanneer kinderkoop in het buitenland heeft plaatsgevonden, kunnen Nederlanders daarvoor in Nederland worden vervolgd. Dat is een goede zaak, al denken we ook hierbij dat dit in de praktijk moeilijk te onderzoeken of te bewijzen kan zijn.

Centrale monitoring

Er zijn thans geen betrouwbare gegevens over het aantal keren dat draagmoederschap jaarlijks in Nederland voorkomt. Dit komt o.a. omdat er op dit moment niet één standaard route naar ouderschap door draagmoederschap is. We pleiten voor onderzoek naar het aantal keren dat draagmoederschap nu al voorkomt, en in welke vorm (laag/hog technologisch, al dan niet met een gameetdonor, binnen- of buitenland), zodat er zicht komt op het aantal kinderen dat nu langs deze weg geboren wordt. Als 5 jaar na de inwerkingtreding van de wet deze voor het eerst geëvalueerd wordt, kunnen de uitkomsten vergeleken worden met deze 'nulmeting'. Transparantie van data is nodig om overheidsbeleid te kunnen maken. Met het oog op de snelle ontwikkelingen bij draagmoederschap is het van belang om trends, knelpunten en misstanden te kunnen signaleren. We denken dat de instelling van centrale monitoring van draagmoederschap in Nederland van meerwaarde kan zijn. Dit met een mogelijke meldplicht voor de Raad, rechtbank en burgerlijke stand.

Tot slot

Het is duidelijk dat de inzet van dit conceptvoorstel is om kinderkoop tegen te gaan. Tegelijkertijd wordt hiermee wel buitenlands draagmoederschap gelegitimeerd, ondanks de wetenschap dat uit het buitenland afkomstige informatie moeilijk te controleren valt op juistheid.

We kunnen ons voorstellen dat de associatie met kinderkoop voor veel wensouders met goede intenties pijnlijk is. Vanuit het oogpunt van mensenrechten en gezien (internationale) signalen van kinderhandel en -misbruik, is het echter belangrijk om de strafbaarstelling van kinderkoop geregeld te hebben. Iedere situatie is anders en de beoordeling blijft maatwerk. Het is daarom goed dat in de MvT wordt omschreven dat in de beoordeling ook specifieke omstandigheden meewegen, zoals het moment waarop een belofte is gedaan, de verhouding tussen de wensouders en draagmoeder, de financiële positie van de draagmoeder. Graag worden we op de hoogte gehouden van het verdere verloop rond het wetsvoorstel en AMvB's.